

- Guy Standing, *Prekaryaya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, Çev. Ergin Bulut, İstanbul: İletişim, 2014, 318 s.

Değerlendiren: Safiye Altıntaş*

Kalkınma çalışmaları Profesörü Guy Standing'in ilk basımı 2011 yılında gerçekleştirilen kitabının Türkçe çevirisi Ergin Bulut imzası ile 2014'te yayınlandı. İşsizlik, çalışma ekonomisi, iş gücü piyasası politikası, işgücü piyasası esnekliği, yapısal uyum politikaları ve sosyal koruma politikaları üzerine yayınları ve araştırmaları bulunan İngiliz yazarın en çok bilinen çalışması; dünyada oluşum sürecinde olan ve yeni bir sınıf olarak tanımladığı *Prekaryaya* üzerinedir. Yeni bir sınıf kategorisi olarak prekaryaya üzerine çalışmalarını sürdüren Guy Standing'in eldeki kitabı, alanında çalışılmış detaylı bir araştırma niteliği taşıyor. Kitabın yanıtını aramak üzere ortaya attığı beş temel soru bulunuyor: "Prekaryaya kimdir, neyin nesidir?", "Büyümesini neden önemsemeliyiz?", "Söz konusu grup neden büyüyor?", "Bu gruba kimler giriyor?", ve son olarak da kaybedecek zinciri bile olmayan yani "Prekaryaya, bizi nereye götürüyor?". Prekaryaya gibi yeni bir sınıf kavramının analizinde referans niteliğindeki kitabın içeriği, üst ve alt başlıklar şeklinde biçimlendirilmiş. Yedi bölümden oluşan kitabın her bir bölümü, mezkur soruların yanıtlarını ampirik çerçevede temellendirme amacı doğrultusunda site-matize edilmiş. Ekonomi perspektifinden idealize edilen prekaryaya düşüncesinin, alt başlıklar şeklinde bölümlendirilmesi, kendi bağlamında olabilecek en alt düzeyde iktisadi terimlerin kullanılması ve sosyal gerçekliğe temas eden anlatımı ile farklı disiplinlerden okuyucuların da yararlanabileceği bir analiz diline sahip.

Yazar prekaryayı tanımlarken diğer sınıf kavramları ile bir karşılaştırma tartışmasına girmiyor ve başlarken bazı temel farklara vurgu yapmakla yetiniyor. Bunun nedeni bir anlamda Prekaryaya ile karıştırılma ihtimali bulunan 'orta sınıf' ve 'proletarya' farkını belirginleştirmektedir. Küresel bir sınıf olarak tanımlanan Prekaryaya; 'enformel', 'orta sınıf' ya da 'proletarya'nın bir parçası değildir. *Prekaryaya* (*Preariat*), '*precarious*' (güvencesiz) sıfatı ile '*proletariat*' (*proletarya*) isminin birleşimiyle oluşan yeni bir terimdir. İlk defa Fransız sosyologlar tarafından 1980'li yıllarda kullanılan terim, o dönemde geçici ve mevsimlik işçileri tanımlıyordu. Farklı bir sosyo-ekonomik grup olan prekaryanın temel ögesi geçici olarak çalışmak olsa da, terim yazar tarafından farklı şekilde ele alınmış. Çalışmanın amacı doğrultusunda prekaryaya, yedi tip güvenceden yoksun kişileri kapsıyor. Güvenceler sırası ile emek piyasası, istihdam, iş, çalışma, vasıfların yeniden üretimi, gelir ve temsil güvenceleridir. Homojen bir yapıya sahip olmayan ve yazar tarafından "solcu-özgürlükçü"¹ olarak nitelendirilen prekaryaya dâhil olanların "her biri emeklerinin araçsal (yaşamak için), fırsatçı (ne düşerse) ve güvencesiz olduğu hissini paylaşır" (s. 31). Üretim, iş gücü, çalışma, emek, mekan, boş zaman, çalışma hakları ve pek çok farklı toplumsal ve kurumsal faaliyetin esnekleştiği ve güvencesizleştiği, farklı ideolojik, dinsel, etnik ve ulusal aidiyetliklere/kimliklere entegre bireyselliklere sirayet eden *esnekliğin* ortaya çıkarmış olduğu prekaryanın salt "solcu-özgürlükçü" olarak nitelendirilmesi; sınıfsal pozisyonu muğlak, karşı çıkacak kızgınlığı olgunlaşmamış ve siyasi gündemi/

* Lisans Mezunu, Fatih Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
DOI: dx.doi.org/10.12658/human.society.5.9.D0094

1 Apostrof vurgusu eserin yazarı tarafından kullanılmamıştır. Değerlendirme bağlamında eleştirel ifadeyi belirtmek amacı ile tercih edilmiştir.

stratejisi bulunmayan amorf bir olguyu/hareketi sınırlayıcı bir ibare izlenimi veriyor. Yazar tarafından da ibarenin içeriğinin netleştirilmemiş olması, mezkûr izlenimi destekler nitelikte.

Küreselleşme döneminde (1975-2008) rekabet ve bireycilik üzerine kurulu değişiklikler sebebiyle büyüyen prekaryanın ayırt edici özellikleri, farklı bölüm başlıkları altında tartışılıyor. Tek bir başlık altında toparlayacak olursak, prekaryanın ayırt edici özellikleri dört tanedir: *ilki* gelirlerinin güvence altında olmaması ve gelir yapısının diğer gruplardan farklılık göstermesi, *ikincisi* ihtiyaç olduğu zamanlarda yakın çevresinden destek görmemesi, garanti altına alınmış devlet ya da şirket yardımı ve özel birikimlerinin olmaması, üçüncüsü ise kendisini emek camiasının parçası olarak görmemesi ve *son* olarak da zamanın kontrolünü kaybetmesi ve pek çok şeyin zamansal açıdan kısa bir dönem üzerine kurulmasıdır. Adı geçen özelliklerin yanı sıra yazar prekaryayı tasvir ederken bir kavramdan da yararlanır. Bu kavram 'kısmi vatandaş'tır (*denizen*). Herhangi bir sebepten dolayı normal vatandaşlara göre sınırlı haklara sahip olan kişilere verilen ad olan 'kısmi vatandaş'ların çoğu göçmenler (mülteci, sığınmacı, yasa dışı göçmen vd.) ve kriminalize edilen geniş kitle yani suçlulardır. Çalışmada net rakamlar verilemese de şu an pek çok ülkede yetişkin nüfusun dörtte birinin prekaryaya dâhil olduğu yönünde bir tahmin söz konusu. Peki bu gruba kimler dahil? Yazarın ifadesi ile 'aslında herkes'. Bu sınıfa dâhil olanların geçmişleri birbirinden farklı olsa da kadınlar, gençler, yaşlılar, stajyerler, etnik azınlıklar, engelliler ve hapisanedekiler farklı güvencesizlik biçimlerini barındıran gruplar arasındadır. Prekaryanın farklı çeşitleri var ve bu sınıfın içinde yer alan kişiler farklı nedenlerle prekaryaya dâhil olurlar. Küresel prekaryanın genişlemesinde dikkat çekilen dört dönüşüm de mezkûr gruplarla ilintilendiriliyor. Dönüşümler şu şekilde sıralanıyor (s. 154): 'Erkeklerin ekonomik durgunluğu ve iş piyasasının kadınlaşması' (kadınların ev içinde, işte ve yaşlı bakımında çalışması), 'yaşlı kesimin iş piyasasına geri dönmesi', 'giderek daha fazla sayıda yetişkinin toplumsal açıdan fark edilebilir derecede engelli konumuna gelmesi' ve 'daha fazla insanın kriminalize edilmesi ve kendilerine prekaryanın alt basamaklarına itelenmek dışında seçenek bırakılmaması'. Prekaryayı anlamının diğer bir yolu da süreçle ilgilidir. Prekaryalaşmak demek "herhangi bir mesleki gelişme hissi olmaksızın performans odaklı hayat tarzlarıyla bağlantı halinde olmak"tır (s. 220). Prekaryalaşma sürecinin diğer bir yönü de kurgusal mesleki hareketlilik. ABD menşeli 'hijyen danışmanı' (tuvaletleri temizleyen kişi) ve Fransa menşeli 'yüzey teknisyeni' (temizlikçi kadınlar) gibi havalı adlandırmalar, işlerin güvencesiz taraflarını örten ünvanlar olarak süreçte yerini alıyor.

Küreselleşen emek süreci ile birlikte prekaryanın büyümesini hızlandıran ve üzerinde yoğun olarak durulan unsurlar arasında siyasal esneklik, işlevsel esneklik ve iş güvensizliği, mesleklerin parçalanması, ücret sisteminde esneklik, güvencesiz istihdam, finansal kriz, kamu sektörünün çökertilmesi, prekaryanın laneti olan sübvansiyon devleti, gölge ekonomi ve toplumsal hareketliğin düşüşü yer alıyor. Kendisi de iktisatçı olan Guy Standing, ekonomi temelli yürüttüğü tartışmaların analizinde Çin, Japonya, Hindistan, İngiltere, Almanya, ABD, Fransa, İspanya ve Rusya gibi farklı ülkelerin deneyimlerine yer veriyor. Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan birbirinden oldukça farklı birikimlere sahip ülkelerden örneklerin yoğun olarak yer almasını, prekaryanın küresel bir sınıf olduğu yönündeki gerçekliğe dayandırmak mümkün. Endişe içinde yaşayan ve kronik belirsizliğe tabii olan prekaryanın büyümesindeki etkin faktör olarak küreselleşmeye odaklanılmasındaki temel neden, emeğin esnekleşmesi ve güvencesizleşmesidir. Kalkınma rekabet gücüne ve büyümeye dayalı

neoliberal model, herhangi bir istikrara sahip olmayan küresel bir prekarya ortaya çıkardı. İşçi ordularının mobilize olması ile 'emek ihraç rejimi', küresel çalışma piyasasının dönüştürülmesinde en önemli paylardan biri Çin'e veriliyor. Çin'deki düşük ücretler ve Çinli işçilerin mobilize olması, dünyadaki ücretler arası farkın açılmasına yol açarken: Dünyanın en büyük fason üreticisi konumunda bulunan ve Şenzen'deki 'Foxconn Şehri' de on beş katlı imalat binaları ile esnek emeğin gizli tanıkları. Bu binaların bazıları, Apple, Dell, HP, Nintendo ve Sony gibi tek bir şirkete tahsis edilmiş durumda. Kırdan kente göç edenleri çok düşük ücretlerle istihdam ederek genişleyen Foxconn şehrinde yıllık işçi devir oranı %30-40 kadardır. Düşük ücretler ve çalışma yoğunluğu (ayda otuz altı saatlik fazla mesai) başka yerlerdeki şirketlerin de ücretleri düşürüp esnek emek biçimlerine yönelmesinin önünü açtı. Bu şirketteki çalışma düzenlemeleri, prekaryanın küresel düzeyde genişlemesine neden oldu.

Küreselleşmenin ve neoliberalizmin yaşamın her alanına etki eden esnekleşme rejiminin ortaya çıkardığı prekaryanın çift taraflı kimliği (mağdur-kahraman) ve amorf yapısı tutarlılık anlamında bir sıkıntıyı da beraberinde getirmektedir. Siyasi gündemi ve stratejisi olmayan prekaryanın herhangi bir adım atabilecek kızgınlığı henüz oluşmamış ve bu nedenle de kamusal alandaki görünürlüğü, "güvencesizlik içerisinde oluşan öznelliğin getirdiği gurur olarak" (s. 14) okunuyor. Peki, henüz olgunlaşma aşamasında olan ve manivela etkisinde olmayan kızgınlıkları ile bu sınıfta tehlikeli yapan neydi? Prekaryanın tehlikeli yeni sınıf olarak tarif edilmesinin nedeni, pek çok kişinin popülist siyasetçilere ve neofaşist mesajlara kapılması olarak belirtiliyor. Birçok alt başlıklarla detaylandırılan çalışmanın en az tartışılan ve eksik kısımlarından biri şüphesiz tehlikenin toplumsal örneklikleri ve paradigma bağlamındaki somut ipuçlarıdır. Tehlikeyi önlemek için yapılması gerekenler ise iki madde şeklinde çerçevelenmiş: Prekaryanın etkin şekilde kendi için sınıf olması ve yeni bir "cennet siyaseti" başlatma yönünde bir güç halini alması. Kitabın da son bölümünü oluşturan "cennet siyaseti"; kısmi vatandaşlığın tarih olması, kimliklerin tekrar kazanılması, çalışmanın sadece ücretli emek olmadığı, güvenliğin yeniden bölüşümü, boş zaman hibeleri, finansal sermayenin yeniden bölüşümü ve diğer bir dizi amaçlar silsilesini içeriğinde barındırıyor.

Guy Standing tarafından *küreselleşmenin çocuğu* olarak tasvir edilen prekaryayı, *esnekleşen* üretimin sınıf analizine yeni bir katkısı olarak okumak gerekiyor. Bu nedenle prekarya; esnekleşen üretim ilişkilerinin iş gücü üzerindeki etkisine paralel olarak, vasıflı (ve vasıfsız) özelliklerine rağmen iş güvencesinden asgari düzeyde de olsa yararlanamayan ve sayıları giderek artan bir gerçekliği özetliyor. Ayrıca herkesin dâhil olabileceği yeni bir sınıf olarak prekaryaya yönelik yürütülen araştırmanın ampirik temelleri, sınıf çalışmaları ve 2000'li yıllarda aktif bir şekilde *sokağa* yansıyan toplumsal hareketlerin (occupy, Arap Baharı, ABD ve Londra'daki eylemler gibi) momentlerinin anlaşılmasında da temel oluşturabileceği gibi disiplinler arası etkileşimlerle de etkinliğini yoğunlaştırabilecek bir potansiyele sahip.